

ORSZÁGOS
KÖNYV-
TÁR

MH. 4755

50.013

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYVTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT
REVUE POUR L'HISTOIRE DU LIVRE

96. évfolyam

1980

2

EMIAI KIADÓ

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

REVUE DE L'ACADÉMIE

I. OSZTÁLYÁNAK

HONGROISE DES SCIENCES

KÖNYVTÖRTÉNETI FOLYÓIRATA

POUR L'HISTOIRE DU LIVRE

96. ÉVF. 1980/2. SZ.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG — COMITÉ DE RÉDACTION

MÁTRAI LÁSZLÓ

(a szerkesztő bizottság elnöke)

KÓKAY GYÖRGY

(felelős szerkesztő)

HAVASI ZOLTÁN

(társzerkesztő)

V. KOVÁCS SÁNDOR

MEZEY LÁSZLÓ

REJTŐ ISTVÁN

TARNAI ANDOR

SZERKESZTŐSÉG — RÉDACTION

1088 Budapest VIII., Múzeum krt. 14—16.

Megjelenik negyedévenként

Trimestrielle

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in HISTORICAL ABSTRACTS and/or AMERICA: HISTORY AND LIFE.

✱

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben, a Posta Központi Hírlap Irodánál (PKHI 1900 Bp. V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a PKHI 215—96162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: 80 Ft. Előfizethető és példányonként megvásárolható az Akadémiai Kiadónál, 1054 Bp. V., Alkotmány u. 21. Tel.: 111—010 (pénzforgalmi jelzőszám 215—11488) és az Akadémiai Könyvesboltban, 1368 Bp V., Váci u. 22. Tel.: 185—680.

A szerkesztőség legfeljebb 1 iv terjedelmű és az MSZ 9651 szabványnak megfelelő kéziratokat fogad el (egy oldalon 30 sor, soronként 60 leütés, jegyzetek a főszöveg után). A tanulmányok rovatba szánt cikkhez 1 oldal terjedelmű tartalmi kivonatot is kérünk. Különlenyomatok (legkevesebb 100 példány) a Kiadóhoz címzett, de a szerkesztőséghez eljuttatott levélben rendelhetők, a korrektúra visszaküldésével egyidőben.

Egy könyvtárosi életpálya és tanulmányai (Emlékezés Kőhalmi Bélára)

Ha a vállalásnak, melynek indítékai a legmélyebbről fakadó érzések, az el nem múló tisztelet, hála és szeretet, eleget kívánok tenni, és Kőhalmi Béla könyvtárosi életpályája jellemző vonásainak és az abból levonható tanulságoknak összefoglalására kísérletet teszek, elsősorban hozzá, a tőlünk tíz esztendeje eltávozott tanítómesterhez kell segítségért fordulni.

Azoknak a szépen ötvözött mondatoknak némelyike, amelyeket ő mondott el Szabó Ervin halála negyvenedik évfordulóján, az ő életpályáját, eszményeit is jellemzik, és szemérmes érzelmi fűtöttségük Kőhalmi Béla gazdag lelkivilágának kitarulkozásai:

„Szabó Ervin alakját megrajzolni: ezt a feladatot évek múltával egyre nehezebbnek látom — mondja Kőhalmi Béla —, mintha a domborművű alak, amilyenek idáig láttam, szoborrá formálódna és kilépne az időből.”¹

Igen, Kőhalmi Béla, akinek mélyen kék szeme pillantását még sokan ma-gunkon érezzük, kezd szoborrá formálódni, és kilép az időből. Az időből, amely jelenti az ifjúkort és a vele induló, nagyszerű kortársakat, a férfikort, amely meghozta a pálya minden örömét, korszerű kezdeményezéseinek sikerét, majd a magyar proletárállam könyvtárügye megújításának gyönyörű feladatát, de a hosszú emigráció alatt, majd itthon a család megőlhetségéért vállalt robotmunka minden keservét is. Kilép az időből, amely jelenti az öregkort is, és vele az éledő reményeket, a bátran, csendesesen viselt csalódásokat, az igazi tanítónév válást, az elmélyedő tudományos munkálkodást, az akadémiai bizottsággal való gondos, szeretetteljes törődést és a szakma becsületét mentő bölcs igazságok kimondását. És a szoborra, neve mellé, hogy senki se tévedjen, véssük rá a szót, amely az ő esetében epiteton ornans: „könyvtáros”.

Számára ugyanis a könyvtárosság nem volt „kényszerpálya”. Annak rangját példaképein, barátain, elődein mérte: Szabó Ervinen, Dienes Lászlón, a Fővárosi Könyvtár hozzá közel álló többi munkatársán, a pályakezdés idején más könyvtárakban dolgozókon: Gulyás Pálon, Fitz Józsefen, Ferenczi Zoltánon és Trócsányi Zoltánon, az elődök közül Szinnyei Józsefen, Szabó Károlyon. És aki ismerte őt, jól tudja, hogy milyen becsben tartotta Panizzit, Léopold Delisle-t, Michael Denist, Friedrich Adolf Ebertet. (Ugye az élők nem veszik rossz néven, hogy róluk nem esik szó.) Vallotta és magára nézve kötelezőnek is tartotta azt, amit nemrégiben Móra Ferencsel kapcsolatban

¹ KŐHALMI Béla: *Szabó Ervin, a könyvtáros*. Bp. 1959. 7 p. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Tanulmányok. Új sorozat 5.)

Tömörkény István mondásaként idéztek: „Könyvtárba, múzeumba csak az az ember való, aki szerelmes a mesterségébe.”²

A pálya iránti szerelem kora ifjúságában ébredt fel benne, és sírjáig kísérte. Élénk, érdeklődő szelleme igen hamar a könyvekhez vezet el. Öt esztendőskorában válik apátlan-anyátlan árvává, és őt, a fővárosi adóosztályviselő gyermekét a főváros árvaháza, a József-fiúarvház neveli több mint tizenkét éven át.

1969-ben, élete utolsó évében, 85. születésnapja körül, a Tanácsköztársaság 50. évfordulója alkalmával a legyöngült fizikumú, látási zavarokkal küzdő Kőhalmi Béla két alkalommal is vallomást tesz múltjáról, életpályájáról.

18 éves korában, 1902-ben kerül a Városházára rapidíjasként, és vallomása szerint már az első hónapok után tapogatózik a Fővárosi Könyvtár felé. Szabó Ervin még akkor nem dolgozott a könyvtárban, és több mint hat évet kellett várnia, míg vágya teljesült.

A fiatal városi tisztviselő magányos, és szenvedélyesen olvas. A Dob utcában lakik, és onnan jár vasárnaponként könyvekkel megrakodva a Városligetbe. Első irodalmi próbálkozásai érzelmes tárcanovellák, amelyeket a *Magyarország* közöl.

Hamarosan abbahagyta a szépirodalmat, vallotta Bereczky Lászlónak,³ és 1906-tól a *Budapesti Napló* Madzsar József által megindított, majd Jászi Oszkár szerkesztésében megjelenő *Szabadgondolat* című melléklete számára, ismeretlenül, cikkeket küld be. Az első címe: *Drága népbutítás*, ezt követte a Thury Zoltán halálára írott *Osztályirodalom* című írás. A harmadik közlemény címe *Hit és tudomány* volt. Ez érlelte meg a szerkesztő Jászi Oszkár elhatározását, hogy személyesen is megismerkedjék Kőhalmi Bélával, akit idővel benső barátjává fogadott. Meghívta azokra a baráti összejövetelekre a Modern Kávéházba, ahol a *Huszedik Század* munkatársai, akik közé hamarosan Kőhalmi Béla is tartozott, rendszeresen találkoztak.

Feloldódott magányossága. „Egészen addig, míg Jászival nem találkoztam, nem voltak barátaim” — vallja több mint hatvan év után.⁴ Jászi Oszkár nyitottságának és ragyogó szellemének lehetett valami varázsa, ami összetartó erőként közel hozta egymáshoz azokat, akik valami újat, valami szépet és okosat akartak megvalósítani a magyar glóbuson. Annak kifejtése, hogy a magyar progresszió század eleji tábora miként alakult ki, messze túlhaladja e megemlékezés kereteit. Litván György kitűnő munkája, a *Magyar gondolat* — *szabad gondolat*⁵ mélyrehatóan elemzi ezt a jelenséget, kimutatva, hogy miként kerültek a szociológia új útjait kereső, a magyarországi nemzetiségi kérdés jelentőségét csalhatatlanul felismerő, de a marxizmusban kételkedő Jászi Oszkár közelébe a marxista Szabó Ervin és Varga Jenő, az agrárszocialista Dániel Arnold, az anarchista Batthyány Ervin, a polgári radikális Rácz Gyula, a jogfilozófia olyan egyéni utakat követő képviselője, mint Somló Bódog és mindazok, akiknek nevével a Társadalomtudományi Társaság folyóiratának, a *Huszedik Századnak* hasábjain találkozunk.

² PÉTER László: *Móra Ferenc a Somogyi-könyvtárban*. = Könyvtári Figyelő 1979. 590.

³ *Beszélgetés a nyolcvanöt éves Kőhalmi Bélával*. = Könyvtáros 1969. 10. sz. 571—576.

⁴ SZENTMIHÁLYI János: *1919 és a szocialista könyvtárügy*. Beszélgetés Kőhalmi Bélával. = Népművelés 1969. 16. 3. 6—7. p.

⁵ LITVÁN György: *Magyar gondolat — szabad gondolat*. Bp. 1978. Magvető. 164 p. (Gyorsuló idő)

Ritkán idézett Ady-sorok jutnak eszembe, amikor a következetesen szocialista Kóhalmi Béla Jászi Oszkárhoz való sírig tartó ragaszkodására keresek magyarázatot:

Nekem mindig kell egy jó Valaki,
 Kit emeljek magam fölött a trónra:
 Jászi Oszkár már évek hosszátán
 Külömb, mint sem kezem saruját oldja.
 Hitvallásom és hős örületem
 Az ő diktáló tiszta lelkétől függ.
 Ez is asszonyosság, de szívvel állok:
 A Jásziság én akart ideálom.⁶

Kóhalmi Béla a *Huszdik Század* körében ismerkedik meg Szabó Ervinnel. A *Huszdik Században* megjelent cikkei, tanulmányai, különösen az 1909-ben megjelent *Utazás a magyar irodalom és könyvkiadás körül* című, melyben a két könyvkiadó a Franklin Társulat és a Révai cég perével kapcsolatban a kapitalista könyvkiadás üzleti ármánykodásait, a részletüzlet körüli rejtelmeket leplezi le, a könyvtermés alakulásával kapcsolatos jelenségeket elemzi, kelti fel Szabó Ervin érdeklődését, és az ő segítségével teszi lehetővé, hogy 1909-ben végre teljesüljön régi kívánsága, és a Szabó Ervin által vezetett könyvtárba kerül.

Szabó Ervin közelsége, irányítása, barátsága, a Fővárosi Könyvtár 1909 és 1919 közötti töretlenül progresszív szellemisége, a könyvtári munkának az a páratlan színvonala, amely ebben a könyvtárban ebben az időszakban megvalósult, a könyvtáros és bibliográfus Kóhalmi Bélának, aki egyben a legkorszerűbb, legmodernebb szellemű szakmai folyóirat, a *Könyvtári Szemle* szerkesztője, további tevékenységét is meghatározták.

Dienes Lászlóról szóló emlékezésében írja: „A század első két évtizedében sok olyan író, tudós, könyvtáros került a munkásmozgalom szoros közelségébe, kik nem vettek részt a mozgalmi munkában, de akiket a puszta rokonszenvnél jóval erősebb kötelék — a társadalmi felelősségtudat — kapcsolt a dolgozók élethalálharcához.”⁷

Azt, hogy Kóhalmi Bélában milyen mélyen gyökerező volt ez a társadalmi felelősségtudat, a legmeggyőzőbben a Tanácsköztársaság idején bizonyította be Dienes László oldalán, mint a Tanácsköztársaság helyettes könyvtárügyi megbízottja. Dienes László már 1919 februárjában, a Kommunista Párt szervezésében is támaszkodott Kóhalmi Bélára, és köztudott volt, hogy Dienes László sokirányú forradalmi tevékenysége következtében kevés időt tudott szentelni a könyvtári direktórium vezetésére, így ez a munka úgyszólván teljes egészében Kóhalmi Bélára hárult.

A *Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye* című, Dienes László emlékének ajánlott, 1959-ben megjelent forrásértékű munkáját „részletesen kellene kivonatolnunk, ha mindent el akarnánk mondani, ami a Tanácsköztársaság hónapjai, alatt a magyar könyvtárügy érdekében történt” — állapította meg Mátrai László.⁸

Kóhalmi Béla ötven év elteltével, 1969-ben, mérlegelve és rangsorolva a terveket és intézkedéseket, a legsürgetőbb, legfontosabb intézkedésnek a

⁶ Margita élni akar . . . Mikor Margita visszajött.

⁷ *Ötvenéves a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.* = Könyvtáros 1954. 4. sz. 8–9. 9–12.

⁸ MÁTRAI László: *Kóhalmi Béla.* = Magyar Könyvszemle 1964. 289–291.

munkások könyvellátásának megszervezését látta. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fiókhálózata a Tanácsköztársaság idején nem terjedt ki a peremkerületekig. Ezért látnak hozzá az üzemi munkáskönyvtárak megszervezéséhez. Az egész ország könyvtárügyének rendezésében legfontosabb feladatként a szakkönyvtárak rendszerének kiépítését tartotta. Az ő nyilatkozatából idézzük: „Dienes Lászlóval együttesen ki kellett építenünk a társadalomtudományok, a műszaki és természettudományok, valamint az agrártudományok könyvtári ellátásának teljesen újszerű, csakis szocialista rendszerben lehetséges központi könyvtári ellátását.”⁹ Valójában megtörténtek az intézkedések egyes nagyobb szakkönyvtárak egyesítésére. Így pl. az OMGE — a nagybirtokosok érdekvéviselője — könyvtára egybeolvadt a Mezőgazdasági Múzeum és a volt Földművelésügyi Minisztérium könyvtárával. Annak illusztrálására, hogy a haladó gondolkodású emberek együttműködése mit jelenthet a szocialista jellegű tervszerű könyvtári szervezet létrehozásában, megemlítette Kóhalmi Béla azt is, hogy a múzeumi direktóriummal tanácskozások folytak egy központi természettudományi könyvtár kialakításáról. Kiindulásul szolgált a Lambrecht Kálmán kiváló antropológus irányításával kidolgozott program. Levonható tanulság? Talán csak annyi, hogy jobb korán mint soha! Elgondolkozni azon is lehet, hogy milyen fontosnak tartotta Kóhalmi Béla, hogy kiadja a *Tanácsköztársaság Könyvtárügye* c. folyóiratot; az egyetlen hivatalos közlönyt a világon, amelyet forradalmi kormány könyvtári ügyekben valaha is kiadott!¹⁰ (Mátrai i.h.) Jellemző talán az is, hogy az egyetemi könyvtárosképzés szükségességének gondolata elsőként a Tanácsköztársaság idején Kóhalmi Bélától indult ki, és hogy ő, aki már hét esztendővel előtte, 1912-ben sürgette a nemzeti bibliográfia rendszerének kiépítését, egy Országos Bibliográfiai Intézet alapjait igyekezett megteremteni, Petrik Gézára és Gulyás Pálra gondolva az eszme megvalósulása esetén.

A pálya szenvedélyes szeretete, a lélek tisztasága, az igaznak vélt ügy iránti rajongás tükröződik egy csendes megjegyzésén. Elhaladva az épület előtt, ahol a könyvtári direktórium hivatala volt — ma az angol nagykövetség van itt —, ezt mondta: „Július legutolsó napjaiban, amikor már mindenki tudta, hogy napok vagy esetleg órák kérdése és összeomlik a tanács hatalom, úgy dolgoztunk, terveztünk, mintha örökké tartana.”

A Tanácsköztársaság bukása 26 év megszakítást hozott Kóhalmi Béla könyvtáros pályáján. A könyvvel, olvasással való kapcsolatot az emigrációban írt és részben itthon is a Czakó Ambró által szerkesztett *Független Szemlében*, és a *Huszedik Század* utódjában, a *Századunkban* megjelentetett sok könyvrecenziója, és legfőképpen az olvasmányélményt kutató, első ízben 1918-ban megjelent nagysikerű munkájának, a *Könyvek könyvének* új változata, az 1937-ben kiadott *Új könyvek könyve* jelenti. Nagy adósság az eszméit soha el nem áruló, tolla tisztaságára gondosan ügyelő Kóhalmi Béla publicisztikai munkásságát is tükröző bibliográfia megjelentetése. Ezt a bibliográfiát egyrészt maga is összeállította, másrészt nagy szorgalommal Láng Tilorné is elkészítette.

A rehabilitált, előbb nyugdíjazott, majd reaktivált Kóhalmi Béla 1945 végétől 1950-ig dolgozott Dienes László oldalán régi munkahelyén, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. 1950-ben kellett ezt a munkahelyét elhagynia, és az Országos Könyvtári Központba került tanácsadóként.

⁹ I. 4. sz. jegyzetet.

¹⁰ I. 8. sz. jegyzetet.

Nem a Kőhalmi Bélára való emlékezés a megfelelő alkalom arra, hogy egyes könyvtári, bibliográfiai és tájékoztatási intézmények sorsát elemezzük, felállításuk, átszervezésük vagy megszüntetésük helyességéről vagy helytelenségéről, az intézkedések következetességéről vagy következetlenségéről véleményt mondjunk. Kőhalmi Béla könyvtárosi életpályájának elemzése azonban arra kötelez, hogy arról a munkáról, amelyet ő az Országos Könyvtári Központban munkatársával együtt végzett, megemlékezzünk, és annak maradandó értékeire rámutassunk.

Kőhalmi Béla egyéniségének varázsával az emberi relációkat oly gyakran megrontó, szorongásos korszakban a legkellemesebb baráti munkahelyi légkört teremtette meg maga körül. Igaz, hogy ebben szerencséje volt; az O.K.K. vezetői, elsősorban Zalai Zoltán, de elődei is kitűnő gárdát gyűjtöttek Kőhalmi Béla köré. Vele dolgozott a kölcsönös megbecsülés jegyében Fitz József, az igazi tudós-könyvtáros, akinek szakmai tapasztalatai a tudományos könyvtárak egyes módszertani kérdéseinek felvetésénél és megoldásánál nagy értéket jelentettek. Tóth András volt a tudományos osztály vezetője, ott volt Ferenczi Géza, a kitűnő nyelvész, Komjáthy Miklós, akinek történettudományi kutatásait kellett ebben az időben a könyvtári munka kedvéért szüneteltetni, mellette volt olyan kitűnő gyakorlott könyvtáros, mint Hajdúné Malán Magda, Reményiné Vida Erzsébet és olyan, akkoriban fiatal, nagy szakismeretekkel rendelkező, ma is dolgozó könyvtörténészek, könyvtárosok, mint Borsa Gedeon, Dörnyei Sándor, Ürögdi Györgyné, és csak a névsorban utolsóként Wix Györgyné.

Nagy érdemei voltak Kőhalmi Bélának az egyházi tulajdonban volt könyvállomány megmentése, tényleges köztulajdonba vétele körül. Az adott viszonyok között csak a számba vétel és az ideiglenes raktárakba való szállítás volt a könyvmentés egyetlen lehetősége. Ez a nagyszabású, nehéz körülmények között végbement könyvmentés a magyar könyvtörténeti kutatás, a retrospektív nemzeti bibliográfia teljessége szempontjából volt elsősorban jelentős, ezért vonta be ebbe a munkába a könyvtörténet kutatóit. A szakirodalmi szemlék szerkesztése mellett a Kőhalmi Béla által irányított csoport hozzáfogott a könyvtári útmutató, a *Könyvtári Minerva* szerkesztéséhez, és folytatva a Tanácsköztársaság hagyományait, a könyvtárak új munkatársai számára szaktanfolyamokat szervezett.

Munkáját az egyetemen a Könyvtártudományi Tanszék alapítása idején, 1948-ban kezdte el. Eleinte könyvtártant, később bibliográfiát tanított, 1956-tól 1962-ben történt nyugdíjaztatásáig. Egyetemi oktatómunkája úttörő jellegű volt. Rá hárult a feladat, hogy a bibliográfia egyetemi oktatásának módszereit kidolgozza, és meghatározza azt az ismeretanyagot, amely az egyetemi könyvtárosképzés céljait a legjobban szolgálja. Előadásainak vezérgondolata a tudománytörténetnek a bibliográfiával való összefonódottsága volt. E tekintetben a történész-bibliográfus Charles-Victor Langlois-t vallotta mesterének. A tudománytörténeti összefüggések kimunkálása mellett hallgatói figyelmét elsősorban arra hívta fel, hogy a bibliográfia a tudományos kutatás „műszere”, és nem eszköze. A „műszer” helyes használatának megismertetése jelentette számára az oktatás gyakorlati oldalát.

Az irodalom regisztrálásának, elemzésének korunkban betöltött szerepe, a „műszerek” fejlődése, szükségszerű bonyolulttá válása nem került el figyelmét. Ennek megismertetése szándékával analizálta a tájékoztatás műsze-

reit, megnyitva az utat a tudományos tájékoztatás bonyolult problémáinak megértéséhez.

Hetvenedik életévén is túl van már, amikor felfigyel a tájékoztatás gépesítésével, az információs rendszerek kialakulásával kapcsolatos problémákra és a legkorszerűbb módszerekre, és azokban elmélyedve vállalkozik azok ismertetésére.¹¹ 1961-ben, 76 éves korában megjelent egyik legjelentősebb tanulmányában, melynek *A bibliográfia rangemelése*¹² címet adta, egyetlen tudományterület, az irodalomtudomány szempontjából tette vizsgálat tárgyává a szakirodalom regisztrálásának korszerű formáit, hangot adva annak a meggyőződésének, melyhez kora ifjúsága óta hű maradt, hogy a könyvtár és tájékoztatási munka értelmet csak akkor kap, ha kapcsolatait a szaktudományokkal a legszorosabbra fűzi. Tanulmányként ezt se felejtjük el.

A könyvtári munkának ilyen értelmezése tette lehetővé számára, hogy hallgatói előtt a könyvtári és dokumentációs tevékenység közötti kapcsolatokat, a két tevékenység közötti eltérést világosan megfogalmazzon. A bibliográfiai munka lényegének korszerű felismerése pedig lehetőséget nyújtott számára a tájékoztatási módszerek sokrétű változatainak beható, tudományos vizsgálatára.

Ez a tudományos vizsgálat bámulatos gyakorlati érzékkel párosul. Ha rajtam múlna, újra sokszorosíttatnám és minden illetékes kezébe adnám Kőhalmi Béla egyetemi jegyzetének függelékét. Ilyeneket olvashatnának benne a bibliográfiai ellenőrzésről:

„Kis nemzetek ne vállalkozzanak nagy tudományos területek nemzetközi dokumentációjára. Fontos azonban, hogy a világon megjelenő minden referáló folyóirat — ma bizonyára így módosítaná, hogy minden jelentős információs szolgáltatás — legalább egy példányban az ország valamelyik szakkönyvtárában meglegyen. Ezekről évente készüljön külön címjegyzék.” Másutt: „A dokumentációs területeket pontosan fel kell osztani, egyrészt azért, hogy a határterületek gondozása tekintetében megegyezés jöjjön létre, másrészt, hogy a nemzeti termelés szempontjából egy terület se maradjon gondozás nélkül. Ez az egybehangoló munka központi szerv felállítását kívánja.” Sapienti sat.

A tudományos tájékoztatás hazai helyzetének felmérésére, a gyakran máig nyitva maradt kérdések felvetésére késő öregkorában még egyszer vállalkozott.

1961-ben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ Tudományos és Szakkönyvtári osztálya a hazai bibliográfiai munka aktuális kérdéseinek megtárgyalására országos bibliográfiai munkértekezletet szervezett Gödöllőn. A referátumok — közte az övé is¹⁴ —, a korreferátumok, a hozzászólások és az elfogadott ajánlások a bibliográfiai munka úgyszólván valamennyi problémáit felvetették. Az illetékesek úgy látták helyesnek, ha az anyag publikálása helyett egyes résztanulmányok foglalják össze az aktuális problémákat. Ennek alapfeltétele a felszabadulás utáni bibliográfiai tevékenység rendszeres áttekintése és értékelése. E feladat megoldására vállalkozott Kőhalmi Béla, és megírta alapvető munkáját, *A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945–1965*¹⁵ címűt, mellyel a Magyar Tudományos Akadémia nagyjutalmát is elnyerte.

¹¹ *A bibliográfia és az új technika.* = Magyar Könyvszemle 1958. 97–108.

¹² *Magyar Könyvszemle* 1961. 2. sz. 129–147.

¹³ KŐHALMI Béla: *Bibliográfia.* Bp. 1959. Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat. 118–136.

¹⁴ *Retrospektív nemzeti bibliográfiánk. 1473–1920-ig.* = Magyar Könyvszemle. 1962. 1–17.

¹⁵ KŐHALMI Béla: *A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945–1965.* Bp. (Népművelési Propaganda Iroda), 1967. 574 p. (Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács kiadványa 25. sz.)

E nagy jelentőségű munka méltatására nem nyílik alkalom. A tanulságok kedvéért csupán néhány, Kóhalmi Béla nézeteire és hivatástudatára jellemző részlet.

A tudományos tájékoztatás központi szolgáltatásait, a különböző forrású tájékoztatási szolgáltatások koordinálásának feladatát ellátó intézmények *fejlődésének* bemutatása helyett Kóhalmi Béla kénytelen volt a rövid életű Országos Könyvtári Központ és a még rövidebb életű Országos Dokumentációs Központ *sorsának* ismertetésével beérni. A két megszűnt központi intézmény tevékenységének, feladatkörének elemzése során keserves igazságokat kénytelen tudomásul venni az olvasó. Kóhalmi Béla írja:

„Megszüntettünk két olyan intézményt, mely ha nem is átgondoltan körvonalazott, de kétségtelenül fennálló központi feladatok ellátására volt hivatott és nem mindig sikerült a feladatok ellátásának folyamatosságát biztosítani. Különösen áll ez az Országos Dokumentációs Központ esetében.”

E kritikus megjegyzésekben a Tanácsköztársaság könyvtárpolitikájának egyik irányítója szólal meg Kóhalmi Bélában. Abban viszont, amit a nemzeti bibliográfia rendszeréről mond el, és mindabban, amit az Akadémiai Bizottság kezdeményezéseiről írt, az Akadémiai Bizottság elnöke, irányítója hallatja hangját.

A munka második része, mely tudományszakonként ismerteti a szakirodalmi tájékoztatás fejlődését, és a harmadik rész, melyben a természettudományos és műszaki tájékoztatás múltját, tizenöt évvel ezelőtti aktuális problémáit fejtegeti, a szakirodalmi tájékoztatás műszereinek és hazai intézményeinek általános jellemzése, a teljességre törekvés olyan értelemben, hogy megjelenési formájától függetlenül mindazt szerepelteti, ami egy tudományszak megismeréséhez szükséges releváns információkat tartalmazó hazai forrás, arra vall, hogy nem felejtette el azt, amit Szabó Ervin környezetében megtanult, tudniillik, hogy a könyvtáros hivatása elsősorban az *enciklopedikus, mindent magába foglaló szolgáltatás*. A könyvtáros Kóhalmi Bélát mutatják be élete utolsó nagy munkájának ezek a fejezetei.

A tanulságok összefoglalásaként csak ennyit: Kóhalmi Béla bebizonyította, hogy így is lehet. Végig lehet élni egy életet tiszta szívvel, tiszta értelemmel. Megtanított arra, hogy a haladás záloga megbecsülni a múlt értékeit, ugyanúgy mint a jó, hasznos teljesítményt. Ezért tudott és akart kiállni és harcolni az ellene pamfletet író Gulyás Pálért, tudta szeretni azokat, akikkel közösen valamikor jó munkát végzett, elfelejtve, nem törődve, hogy fordultak-e ellene valaha vagy sem. A jót, az igazat kereste és találta meg tudományban, mesterségben, művészetben, természetben, hazájában, családjában, emberekben, főleg barátaiban, akikhez hű volt, akiket sohasem tagadott meg. Ezt megtanulni tőle nem lehet. Ehhez az az átlátszó tisztaság kell, ami az ő varázsa volt.

JÁNOS SZENTMIHÁLYI

Une carrière de bibliothécaire et ses leçons

(En commémoration de Béla Kóhalmi)

C'est à l'occasion du dixième anniversaire de sa mort que l'étude se souvient de Béla Kóhalmi, du personnage renommé de la bibliothéconomie hongroise, du rédacteur en chef de *Magyar Könyvszemle* (Revue du Livre Hongrois). Elle jette un coup d'œil sur sa route qui l'a mené à la carrière de bibliothécaire et sur les impulsions qu'il a reçues de la

part des tendances diverses de la progression au commencement du siècle. Le personnage qui l'a influencé le mieux, était Ervin Szabó dont il a fait la connaissance dans le cercle de la revue *Huszdik Század* (Vingtième Siècle), revue de la Société des Sciences Sociales. En 1919, au temps de la République des Conseils Hongroise, Béla Kőhalmi a été nommé commissaire suppléant des affaires de bibliothèque et il a essayé de moderniser l'état des bibliothèques du pays à l'aide de toute une série de mesures. Après une émigration extérieure et intérieure de 26 ans, il a continué, depuis 1945, la réorganisation de la vie de bibliothèque hongroise, d'abord dans la Bibliothèque Ervin Szabó de la capitale, puis au Centre National de Bibliographie. Dès le commencement, il a pris part à l'organisation de la formation universitaire des bibliothécaires et dans ses cours il a souligné l'entrelacement de la bibliographie et de l'histoire des sciences. Dans la dernière période de sa vie, il s'est occupé beaucoup de la modernisation de l'information scientifique et son travail paru, dans ce domaine, en 1967 (*L'évolution de l'information scientifique en Hongrie de 1945 à 1954*) il a obtenu le grand prix de l'Académie des Sciences de Hongrie.